

Філателістичні сторінки

Індекс та адреса
відправника

.....
.....
.....
.....

Індекс та адреса
одержувача

.....

праісторії України

Любомир Пиріг
доктор мед. наук,
академік АМН України,
член-кореспондент
НАН України,
завідувач кафедри
нефрології Національної
медичної академії
післядипломної освіти
ім. П.Л. Шупика,
м. Київ

У людини, homo sapiens, як біологічної істоти на світанку її історії була єдина мета — захист і збереження власного життя, що було продиктовано інстинктом самозбереження, властивим біологічним творінням. Інстинкт самозбереження переплівся з інстинктом збереження виду. У людини, як суто біологічно-фізичної істоти, зі збагаченням розуміння світу, довкілля, оточення поширювався світогляд, вона визрівала і збагачувалась духовно. Поступово формувалися звичаї, традиції племені, групи племен, формувалися народності, народи, нації, поставали держави. На сьогодні, аналізуючи історію попередніх тисячоліть, буває тяжко ідентифікувати нинішню народність, націю з племенами, які заселяли територію нинішньої держави. З одного боку, війни, масові переселення і мандрівки спричинили мінливість поселенців певного регіону не тільки етнічно, але й антропологічно, з другого боку, важко уявити собі, щоби настільки стиралася з лиця землі попередні поселенці, аби не залишити хоча би слідів своєї матеріальної та духовної культури, яку переймали й засвоювали нові господарі їхньої землі. Ця спадкоємність містить і риси, ознаки генетичного порядку.

Коли зародилася українська народність? Про це за теперішніх суспільних обставин можна багато спе-

речатися, дискутувати. Незалежно від того, якої думки, яких припущень і навіть переконань дотримуватись, неможливо собі уявити, щоби людність, яка населяла українську землю з доісторичних часів, не мала значення для формування матеріальної та духовної культури української народності, яка, сподіваємося, сформується і як самоусвідомлена нація.

Минали визначені археологами тисячолітні епохи. Філателія нагадала про *четвертий льодовиковий період епохи палеоліту* (110-11 тис. років до н.е.), коли людина навчилася використовувати вогонь, завдяки полюванню здобувала їжу, одяг із шкур тварин. На немаркованому конверті Пошти України 2009 року одна із тварин того часу — *шерстистий носоріг*, на забальзамовану тушу якого натрапили під час копання озокеритової штольні в с. *Старуня* Богородчанського району Івано-Франківської області. Люди вперше побачили в натуральному вигляді тварину льодовикового періоду. Того ж року, до речі, знайшли в Старуні і рештки мамонта, який водився тут близько 20-25 тисяч років тому. Муміфіковані звірі прикрасили собою Львівський і Краківський природничі музеї.

Згадавши про Старуню, не можна оминати ще одного її дива. Мені самому довелося спостерігати на околиці села невеликі калюжі — озерця, з

літу (VI-IV тисячоліття до н. е.) є конверт 2004 року, присвячений *Державному історико-археологічному заповіднику "Кам'яна могила"*, де 1890 року відкрито наскельні малюнки (с. Мирне, в УРЕ — с. Терпіння Запорізької області). Малюнки виконані ритуванням пісковика на стінах гротів і на нижніх поверхнях плит і є зображенням диких тварин, колісниць, відбитків людських ступнів, кистей рук, накреслень у вигляді прямих і ламаних ліній. Вважають, що малюнки мали культове призначення.

Чи не найбільше наближення за способом життя, будовою жител, мистецькими та виробами побутового призначення українців до давніх поселенців нашої землі вбачають у *Трипільській культурі* (IV-III тисячоліття до н. е.), яку відкрив у 1893 році *Вікентій Хвойка* біля с. Трипілья на Київщині. Вона охоплювала територію від

яких витікала нафтоподібна рідина і в яких постійно булькає. Булькання стає інтенсивнішим, коли на земній кулі трапляються вулканічні вибухи.

Приблизно епосі старунської знахідки відповідає *Мезинська палеолітична стоянка*, 100-річчя відкриття якої було відзначено конвертом Пошти України і пам'ятковим штепелем (Мезин Чернігівської області, 12.09.2008). Відкрито було залишки споруди, де здійсню-

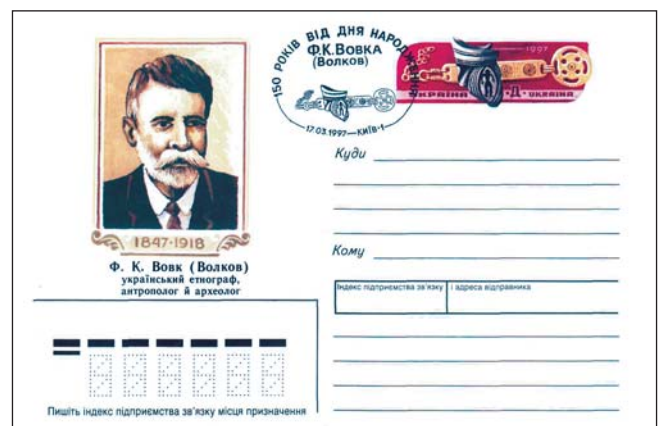
Філателістичним раритетом є збережений конверт, надісланий із Москви до Києва 21 листопада 1906 року "В.В Хвойко, Городской музей древностей и искусства".

валися обряди. Виявилось, що вже в епоху пізнього палеоліту на українській землі був освоєний арочний метод будівництва. Арка була зроблена з двох бивнів мамонта, закріплених в основі в його щелепі і з'єднаних всередині муфтою, виготовленою також із бивнів мамонта.

Свідченням життя і творчості людини на теренах України в епоху нео-

Словаччини, Румунії, Молдови до Слобідської України та від Чернігова до Чорного моря. 100-річчя її відкриття вшановано поштовою маркою України 1993 року. "Дивосвіт Трипілья" бачимо на конверті, випущеному до 100-річчя Національного музею історії України (1999).

Існує думка (Веч. Київ, 29.10.1998), що ще за чверть століття до В. Хвойки цю культуру досліджували польські археологи у Подністров'ї (печера "Вертеба" біля с. Більче-Золоте Бор-

щівського району на Тернопільщині), у 1878 р. “Трипільське” поселення було відкрите на правому березі р. Джурин біля села Кошилівці. Минув вік бронзи, минав вік заліза. На півдні України, на берегах Чорного моря у VII ст. до н. е. постають

грецькі колонії. Цей період відзначений у філателії випуском Пошти СРСР, України. Найчастіше — це зображення

колонади Херсонесу Таврійського (Севастополь) — конв. 1981, поштові листівки 1977, 1986, марка України 2005 року. На деяких із перелічених, а також на конверті України 1995 року — *будівлі Херсонеського історико-археологічного заповідника*.

Крим приваблював пришельців. На той час тут постали такі міста як *столиця Боспорського царства Пантікапей — Керч* (листівка 1982, 2500 років — конверт, штемпель — Керч, 16-17.09.2000); *Кафа — Феодосія* (2500 років — два різні конверти 1970 року, марка і пам'ятковий штемпель — Феодосія, 12.09. 1971), *Балаклава* (2500 років — марка, конверт, штемпель — Севастополь, 04.09.2004), *Керкінітида — Євпаторія* (2500 років — марка, конверт, штемпель — Євпаторія, 20.08.2003). *Пантікапей/Корчев* у X-XII ст. перебував у складі Тмутараканського князівства.

Ровесником вищезгаданих давніх міст України є *Білгород-Дністровський* (2500 років — марка, штемпель Білгород-Дністровський 28.05.1998). За багатовікову історію свого існування до отримання теперішньої назви (1944) це були: Тіра, Білгород, Монкастро, Четатеа Альба, Акерман. Фортеця цього міста зображена на марках Румунії 1928 і 1941 років, на марці Молдови 1995 року. У VI ст. до н. е. стало *місто Кілія* (конв. 2006), про яке нагадує і конверт, присвячений Білгороду-Дністровському, на якому зображені Кілійські ворота фортеці.

Перші кочові скіфи з'явилися в південних степах нашої країни на початку VIII ст. до н. е., але остаточно осіли в Причорноморських степах в кінці VII-го і залишилися там до III ст. до н. е. “Скіфська держава була першим політич-

ним об'єднанням на півдні Східної Європи у ранньому залізному віці” (О.М. Уривалкін). Відомий історик Б.Д. Греков вважає, що “*На підставі археологічних спостережень встановлюється нерозривний ланцюг від скіфів до Київської держави включно*”. Скіфським воїнам присвячено 4 поштові марки України 2002 року.

Скіфи залишили по собі пам'ять у вигляді гробниць — “царських курганів”, яких найбільше в Запорізькій, Дніпропетровській, Харківській, Херсонських областях. Перший скіфський курган в Україні був в розкопаній 1763 року. Немало їх було пограбовано до того часу і в наступні роки. Археологічні знахідки в курганах породили такі засвоєні в історії, у мистецтві поняття як “*скіфське золото*”, “*скіфський звіриний стиль*”. Уявлення про останній дає поштова марка СРСР 1966 року із зображенням “золотого оленя”, якого було знайдено в Куль-Обському кургані (в околицях м. Керчі). Помилково на марці замість IV-го вказано VI ст. до н. е. Існує думка, що це знахідка із Костромської могили Краснодарського краю і таки VI ст. до н. е.

У 1976 році Пошта СРСР випустила 8 конвертів і у 1983 році — 4 конверти із зображенням знахідок у скіфських курганах із зазначенням назв мистецьких виробів. Із 12 знахідок, як відзначено на конвертах, 8 зберігалися на той час в Музеї історичних коштовностей УРСР і 4 — в Ермітажі.

“Знахідкою століття” (1971) назвали 1000 речей із *Товстої могили* на Дніпропетровщині. Найбільший подив викликала золота пектораль вагою 1150 грамів. Вона зображена на марці Пошти України 1999 р. Серію доповнили марки із зображенням золотого лосенятя (було на конверті 1983 року), вепра, і накладки до гориту.

У 2008 році Пошта Росії випустила поштовий блок із трьох марок “Археологическое наследие России”. На марках — вироби “*Звіриного стилю*” IV-III ст. до н.е. — I ст. н.е.

Рейну і від Балтійського моря до Чорного. Українські землі під владою Атили була від 434 до 453 року. *Войовничого вождя гунів* бачимо на марках Ватикану (1951, 1961), Туреччини (1984).

Марки України 2003 року згадали про готів, про гунів, одна з них вказала на зачаткування в VI ст. походів із теренів України на Балкани. Ще одна з марок 2003 року згадує про “*аварську навалу*”. Авари, тюркське кочове племя, пройшли через Україну зі сходу на захід, в VII ст. створили на Дунаї свою державу, яка 791 року впала перед військами *Карла Великого*.

Територія сучасної України у I-II ст. н.е. була під владою римлян. Про це свідчать

Протягом IV-VII ст. тривала епоха Великого переселення народів. Із південного узбережжя Балтики вийшли на береги Чорного та Азовського морів готи, які в союзі з місцевими племенами створили тут *Готську державу* (200 - 375 рр.).

У IV ст. на південні степи України із Забайкалля прибули гуни, які розгромили готів і просунулися до Карпат. Під проводом *вождя Атили* (?-453) гуни створили свою державу, яка простяглась від середньоазійських пустель до

“Останки римських граничних валів... у земляних валах Галицького Поділля (між Збручем і Дністром) і в Бессарабії в двох великих “Троянових валах” (М. Грушевський, 1905). Відомий історик *Б.А. Рибак* (1982) вважав, що “Создание новых исторических условий и новой благоприятной конъюнктуры (на Русі - Л.П.) связано с деятельностью императора Трояна 198-117 гг. н.э.”. Скульптурний *портрет Трояна* зображений на поштовій марці, барельєф колони Трояна — на поштовій листівці Румунії.

Частково добудували оборонні Троянові вали анти, які втілювали одне з перших політичних об'єднань слов'ян — Антський племінний союз (V-VII ст.). У VI ст. *Прокопій Кесарійський* повідомляє, що “Ці племена, склавіни й анти, не підлягають одній людині, а з давніх-давен живуть у демократії; ... у тих і других варварів одна мова”. Анти й

оборонялися, і самі вели війни з готами, з іншими пришельцями. З гунами у 421 році ходили у походи на Візантію. У 602 році антів розбили авари. Частина їх розселилася на Поліссі, Київщині, Чернігівщині. З історією антів зв'язано місто *Тегинь* в Бессарабії (тепер у Румунії), яке було заселене тиверцями, уличами, входило до складу Галицько-Волинської держави (XII-XIV ст.). Залишки його фортеці — на марках Румунії.

У 1996 році в с. Синява Київської області встановлено пам'ятний знак "Народу антів — предкам українців — від жителів Рокитнянщини", який зображений на конверті 2003 року.

Широко відома легенда про те, як апостол *Андрій Первозванний*, побувавши на київських горах, прорік: "На цих горах засяє благодать Божя, великий город там стане", що згадано на поштовій марці України 1999 року. Крім цього, бачимо постать апостола Андрія на поштових марках понад 10-ти держав світу.

Як філателістичний зразок дохристиянських міфів України можна згадати поштову марку Польщі 1928 року із зображенням *Світовиди* (інакше — Надзбручанського ідола), давньоруського божка, з чотирма обличчями, повернутими в різні сторони. Його було знайдено над Збручем на околиці Гусятина на

початку ХХ сторіччя. Зберігається скульптура у Краківському музеї. Це було в той час, коли поляки вважали Галичину "східними кресами" їхньої держави, і тому вони скульптуру присвоїли та ще й увічнили поштовою маркою.

Приблизно у 88-97 роках н.е. перебував у вигнанні в Херсонесі *св. Пана Климентій I*. Близько 860 років *св. Кирило* відкрив мощі *Климентія I* і перевіз їх до Риму. Частину цих мощей отримав *князь Володимир* і перевіз їх до Києва, де вони зберігалися до татаро-монгольської навали 1240 року. Марки, присвячені *св. Климентію I-му*, випустили Болгарія, Ватикан. Ватикан вшанував випуском двох марок проповідника *св. Іоана Золотоустого* (354-407), який проповідував християнство в Криму.

Збереження, демонстрація речей — свідків наших національних давніх літ, здобутків нашої давньої культури — справа музеїв, переважно краєзнавчих, а також історичних. *Археологічний музей в Україні існує тільки в Одесі*. Він представлений на конвертах 1962, 1970 і 1975 років. Пам'ятковим штемпелем (Одеса, 31.07.1975) відзначено його 150-річчя.

Історичному музею в Києві присвячено конверти 1965, 1972, 1994, 1995 років, поштова листівка 1988 року. 100-річчя цього ж “Національного музею історії України” присвячено конверт 1999 року і пам'ятковий штемпель (Київ, 21.09.99.), у візерунку якого — предмети трипільської культури. Конверт 1988 року показує будинок музею історії міста Києва. На сьогодні, на жаль, цей будинок не належить музею, останній взагалі позбавлений приміщення.

До 100-річчя Львівського історичного музею місцеві колекціонери виготовили конверти, листівку, які погашено штемпелем (Львів, 14-15.09, 1993). Минуло 100 років Національному музеєві імені Яна III у Львові, що відзначено випуском конверта і пам'ятковим штемпелем (Львів, 12.09.2008). Перед 100-річчям Чернігівського історичного

музею (конв. 1986) виготовлено в Чернігові конверт, присвячений “750-річчю прославлених чернігівських святих князя Михайла і боярина його Федора” (штемпель до 100-річчя цього музею уже імені В. В. Тарновського — Чернігів, 14.11.1996). Харківському державному історичному музеєві 100 років виповнилося у 1986 році, що засвідчено конвертом. 150 років Дніпропетровському історичному музеєві ім. Д. І. Яворницького відзначено конвертом і пам'ятковим штемпелем 18.05.1999. Багатий краєзнавчий музей, з багатством експонатів, включаючи добуті археологами, в Полтаві (конв. 1980). Існує також Кримський республіканський краєзнавчий музей (немаркований конверт, штемпель — Сімферополь, 19.05.2006). Волинському краєзнавчому музеєві минуло 75 років (штемпель — Луцьк, 16.06.2004).

Історична доля України склалася так, що її мистецькі багатства опинялися переважно в столицях держав, яким були підпорядковані українські землі, особливо в Москві, Санкт-Петербурзі. Існує філателістичний матеріал, яким можна продемонструвати музеї Росії, в яких нагромаджено немало історичних, мистецьких археологічних пам'яток України (Ермітаж, Музей давньоросійського мистецтва імені А. Рубльова й ін.).

Після описаних тут представлених філателією історичних дат і подій настає епоха легендарних Кия, Щека, Хорива та сестри їхньої Либіді, а з початку IX ст. історія Київської Русі — України, могутньої європейської держави, її культура висвітлені засобами філателії дуже широко. Таким чином, філателія викликає зацікавлення питаннями історії краю, допомагає вивчити її й уособлює та зберігає пам'ять поколінь про давні події та їх героїв.

